

[Transcript] Genstart / Grønlands tabte liv

Inden du hører dagens genstart, skal du vide, at den handler om selvmord. På et tidspunkt så sad jeg at holde foredrag i en efterskole i Nordgrønland. Der var der 50 elever, der var omkring 16 år gamle trøjer. Der så sagde jeg, at de skulle række hånden op, hvis de kendte nogen, der havde begået selvmord. Og direkte alle sammen hånden op. Det er 50 unge. Så det, ja, man kan nemlig sige, at alle kender nogen, der har begået selvmord. I Grønland er selvmord nærmest en epidemi. Grønland er i dag det land i verden, der har den højeste selvmordsrate. Og det er især de unge, der tager deres eget liv. Drengene 17 år skudt i et lagerhus. Sådan har det været gennem et halvt århundrede. Men selvom alle kender en, alle lever med tragedien, så taler nærmest ingen om det. Gennem de sidste fem år har en af Grønlands største litterære stemmer forsøgt at bryde tabudet og knække kurven. I flere generationer har vi mistet rigtig mange mennesker, som kunne have været her endnu, som kunne have ledet et langt liv, og ikke kun 20, 15, sål og gammel. Dagens genstart handler om Nivea Corneliusens kamp mod Grønlands mange selvmord. Jeg hedder Anna Engrisch. Gennem de seneste år er du jo blevet en meget markant stemme, nok den mest markant stemme i debatten om de mange selvmord i Grønland. Hvordan har du det egentlig med den rolle? Jeg har det lidt ambivalent med det. Jeg synes ikke, at det er en rolle, jeg selv har valgt. Det var en rolle, som blev tildelt mig, eller som jeg blev tvunget til at tage, fordi jeg har en stemme, som bliver lyttet til. Og jeg har i kontakt med en hel masse unge mennesker, hvis stemmer ikke. Aldrig nogensinde er blevet lyttet til. Og jeg føler, at jeg havde et ansvar. Jeg er glad for, på mange måder, at jeg har påtaget mig den rolle. Men det er også en svær rolle at være i, selvfølgelig, fordi man... Hvad skal man sige? Ansvar er stort. Når man snakker om et emne, der er så sorgbar, der er så tabuiseret i samfundet. Er det hårdt at have den rolle også? Ja, det er det jo. Jeg har fået at vide, at ved at snakke om det, så kommer til at sprede det her budskab, om at man sagtens kan bygge os selv. At jeg kommer til at være årsagen til, at der er flere, der bygger os selv. Ved at snakke open om det. Men jeg ved jo godt, at det ikke skader at snakke open om det. Men man har stadigvæk den der lille tanke, bag sig. Så jeg bliver jo bange også. Jeg bliver bange for, hver gang jeg snakker om det emne i Grønland.

[Transcript] Genstart / Grønlands tabte liv

Hver gang jeg snakker open om det, at jeg gør noget forkert.
Hvorfor bliver du ved, når det er så opslidende, og når du også har den her frygt i dig?
Hvad er det, du synes er så vigtigt ved det alligevel, som gør, at du bliver ved med at tale om det?
Der er jo nogen, der bliver nødt til at gøre et eller andet.
Nivja Corneliusen er en af Grønlands største forfattere.
Hvorfor bliver du ved, når det er så opslidende, når du også har den her frygt i dig?
Hun fik sig litterære gennembrud med romagende homosabien i 2014,
der også gjorde hun berømt uden for Grønlands og Danmarks grænser.
Der er fem hovedpersoner i den fem yngre grønlænder i starten af tyverne.
Deres historier hænger sammen.
I 2020 udgiver hun så sin anden romain Blomsterdalen, hvor hun skriver om Grønlands mange selvmord.
Vi følger en ung Grønlands kvinde det sidste år hun lever i før hun tager sit eget liv.
Noget hun selv får ind på livet første gang, som 14-årig.
Det var min gamle klassekammerat, Derby Selmore der.
Han havde flyttet til en anden by.
Jeg kan huske, at det var noget, der satte sig i mig.
Eller satte sig i os alle sammen.
Fordi vi var vokset op med ham, og vi havde nogle mindre med ham, og så videre.
Det var meget voldsomt.
Det billede jeg skabte i mit hoved.
Og hvordan han havde begået Selmore, kan jeg huske.
Det var måden, han havde begået Selmore på, som satte sig allermest.
Jeg kunne se det for mig, jeg kunne mærke det.
Og så kunne jeg se hans ansigt for mig på en eller anden måde.
Og det var ret voldsomt.
Når jeg tænkte tilbage, så var det ikke en gang sådan, at jeg,
hvad skal man sige, satte børsmulstejn ved det.
Det sker jo bare.
Det sker for nogen, og det skete for ham.
Grønland har jo en af de højeste selvmorsrætter i verden.
Hvordan mærker man det, når man bor i landet?
Hvordan ser man det?
Man ser det på Facebook.
Hvis der er nogen, der begår Selmore, så skriver alle om det.
Hvis der er nogen, der har lyst til at begå Selmore, så skriver de om det på Facebook også.
Der er i hvert fald rigtig mange, der gør.
Og hvis du måske så er en land af dine venner,
var indlagt i sygehuset, for eksempel.
Et ung menneske.
Så vil du måske tænke, at han har været med i en udlæg,
eller han har en sygdom, som blev akut.
Men det første vi tænker, det er, at han har forsøgt at begå Selmore.
Så det er meget sådan, hvad skal man sige.

[Transcript] Genstart / Grønlands tabte liv

Så almindeligt, at man, at jeg i hvert fald, betragter det som en naturlig dødsårsag, når det sker så ofte, og når der er så stor insensyldighed for, at folk omkring mig gør det. Hvornår begynder du selv at engagere dig, så aktivistisk i det her spørgsmål? Det var, da jeg underviste 8 unge mennesker i Dacila, Rioskåndland, tilbage i 2018. Jeg fik den til at skrive en novelle, og så blev det weekend, at jeg havde kendt dem i en uge, da to af dem forsøgte at bygge Selmore. Det var lønningssdag og studning af måneden, og der er der rigtig meget fest. Så det var en fri der aften, fordi de havde forsøgt at bygge Selmore. Og det fandt jeg så ud af, da jeg vundede lørdag morgen, og en af dem havde skrevet, at hun var indlagt på sygehuset. Og det første jeg selvfølgelig tænker, det er, at hun har forsøgt at bygge Selmore. Og så kunne jeg se, at der ikke rigtig var nogen, der ligesom havde kommenteret på hendes opslag. Og så skrev jeg selvfølgelig til hende, og spurgte hende, hvad der var sket, og hun sagde, at hun havde stugt en masse piller, og havde forsøgt at bygge Selmore, og hun var ligesom nødt til at blive indlagt for at komme sig igen. Du tager ud til den her unge kvinde fra dittes frivekursus, der er indlagt på sygehuset. Hvordan har hun det, da du kommer ind til hende? Hun har det her helvedes til. Hun er alene, og er helt stille. Og hun sagde selvfølgelig forfærdelig ud af, at hun har det ikke godt, og der lukter bare af råbrudsmader. Nogle gamle råbrudsmader, der bare stænger helvedes til. Og der har ikke været nogen hos hende i flere timer. Og jeg spurgte, hvad der var sket, og hun fortalte lidt om det. Og så var det ligesom, at jeg ramte sådan en stor mur, og hvad fanden skal jeg sige? Hvem må jeg spørge om noget? Og hvordan skal jeg tage lidt af det? Jeg synes ellers, jeg har ret god til at snakke med folk.

[Transcript] Genstart / Grønlands tabte liv

Men det blev kun hadet i øjne.
Det var så ukendt for mig,
at se et menneske have lyst til at dø.
Og så kan jeg ikke have noget tilbage i sig.
Det var meget skrækkeligt syn på en eller anden måde.
Hvad med systemet?
Hvordan tager systemet sig af hende?
Myndighederne?
Og hospitalet?
Det er beredskab, der er i Grønland?
Alle, jeg henvendte mig til,
lukket dørt med det samme foran mig.
Lægen, den danske læge, som har arbejdet der i mange år,
han tilbyder ikke en gang den unge kvinde, noget psykologhjælp.
Og det har man blik til ellers,
men det gjorde han ikke.
Hvad var hans forklaring på,
at der ikke lige var nogen grund til psykologhjælp?
Den begrundelse, han kom med,
det var, at de unge ikke ville have noget hjælp.
At de bare gerne ville blive udskredet fra sygehuset.
At det bare er ligegyldigt, de kommer til at gøre det igen.
Nivia går selv i gang med at skaffe hjælp til Pien.
Efter mange afvisninger, lykket det hente sidst,
er for Pien skrevet op til psykologhjælp.
Men der er flere måneders ventetid.
Så Nivia kontakter Pien skole og kollegi for at høre,
om de har nogen, der kan tale med hende.
Så jeg kom deroppe og sagde, at det ved I hvad,
en af jeres elever har forsøgt at bygge sig selvmål.
Nå, okay, vi bliver nødt til at smide hende ud af kollegiet.
Jeg var jo chukkert, jeg troede ikke rigtig på det, jeg hørte.
Så spurgte jeg hvorfor,
og så sagde de jo, men det er bare en regel, vi har lavet,
at man må ikke forsøge at bygge sig selvmål i kollegiet.
Så hvis man gør det, så bliver man smidt ud,
fordi vi gider ikke på at tage os det ansvar.
Og så sagde jeg, men hvad?
Det bliver en nødt til på en eller anden måde.
Og så sagde de, men det er jo totalt stakkelspedalen,
hvis han kommer ind i kollegiet, altså han finder nogen, der hænger.
Men det gastet ikke nogen mening i mit hoved.
Så jeg blev jo vred, jeg blev jo rasende,
og troede den med alt muligt, og troede med,

[Transcript] Genstart / Grønlands tabte liv

og skulle klage over den, og sådan så de ikke smidte hende ud af kollegiet.

Hun var den ene, der ikke blev smidt ud, men resten bliver jo smidt ud.

Oplevelsen med systemet, der ikke tager hånd om den unge pige, gør Nivia Corneliusen vred.

Da hun kommer hjem fra Tarsilag til Nuuk,

arrangerer hun en kampagne og en demonstration mod de mange selvmål i Grønland.

Og det overtager fuldstændig hendes tanker.

Jeg så det over det hele.

Jeg tænkte på det hver eneste dag, når jeg vundede til at kigge i seng,

og så mens jeg så, så drømte jeg mig selvmål.

Så det var noget, der påvirket meget, meget voldsomt,

fordi der var så mange ting, der gik op for mig lige pludselig,

hvor stort et problem det var.

Det var så overvældende at tænke på,

det er en af de hyppeste dødsårsager her i Grønland,

hos unge mennesker.

Og jeg fik de her billeder op i mit hoved,

med en 14-årig dreng, eller 13-årig dreng,

eller 13-årig pige, eller 12-årig e-pie.

Det har jeg forsøgt at bygge og sætte mig.

Så kan jeg sætte ikke overskutte.

Kan du huske, at du drømmer i den periode?

Jeg husker bare, at jeg har nogen meget engslig netter,

hvor jeg vågner op og er måske bange for at miste.

Jeg er bange for at miste, og jeg er bange for at...

Jeg tror mig nogle gange, at jeg mister nogen,

af dem, jeg elsker, til selvmål.

At jeg ligesom vågner op, og jeg åbner for Facebook,

og for at vide, at de er døde.

Så er nogle ting, nogle engslig tanker jeg fik.

Så i denne her periode, hvor du er virkelig en drivkraft,

bag den her store samtale i Grønland.

Hvordan har du det så egentlig selv?

Ja, det er helvedes til.

Det var den hårdeste tid i mit liv, nærmest.

Fordi jeg var så optaget af det, at det var det eneste, jeg tænkte på.

Men jeg var forhåbningsfuldt,

om at der ville komme nogle ændringer.

Den 30. oktober 2018,

går folk på gaden i 12 Grønlandske byer.

Demonstrationerne bliver nogle af de største Grønland,

nogle siden har set.

Hvilken følelse havde du, da du stod der i menneskemængden,

og du havde trods alt stablet denne her modstand på benene?

[Transcript] Genstart / Grønlands tabte liv

Jeg tænkte, at politikerne bliver nødt til at reagere på det her, fordi det var en af de største demonstrationer, der var blevet lavet i Grønland i lang tid. Og der var så mange, der var med mig. Jeg følte virkelig, at det var en slags bevægelse, der skulle til at blomstre på en eller anden måde, og det ville regeringen være nødt til at reagere på. Så da du står der midt i de her demonstrationer, som er de største i mange, mange år i Grønland, der tror du faktisk, at det her kan ændre noget? Da jeg stod der ja, vi var så mange, og det gjorde mig selvfølgelig meget fortrøstningsfulde. På trods af den store tilslutning til Nivjaks kampanjer, så bliver hun skuffet over, at forandringerne udblik. Hun er på det her tidspunkt i gang med at skulle skrive sin anden roman, men det går træt, hun har svært ved at finde inspirationen indtil den også bliver et sted, hvor hun kan bearbejde selvmordstematikken. Jeg tog til Sverige for at deltage i Göteborg Bådmissen, og det var så en hel anden verden, jeg lige skulle til. Også sidde blandt alle de her forfatter, og alle de her mennesker, der var interesseret i litteratur, når jeg selv mit hoved befandt sig i Grønland. Mit hoved befandt sig hos den unge kvinde, som stadig ikke havde fået noget hjælp. Jeg skulle sidde der og holde med min gamle redaktør og min bog, som jeg ikke havde tænkt på i en evighed. Og det eneste jeg endte med at snakke om, det var selvmord. Det var alle de her ting, jeg havde fået noget ud af, og det her system, jeg havde mødt. Så kan du ikke skrive om det i stedet for. Og så var det ligesom en idé, der vokser i mig. Jeg visste ikke, man måtte skrive om det. Jeg visste ikke, at man kunne, fordi det er så tabuserede, det er så farligt et emne på en eller anden måde, at jeg visste ikke, om jeg var modig nok til det. Du går jo så i gang med at besøge til din bog. Hvad finder du ud af om årsagerne til den her høj selvmordsrette? Hvis vi holder også til fakta, så er det jo sådan, at selvmordstallet steg meget drastisk i træserne. Og det var så efter modernisering, som er en af de hurtigste og mest voldsomme moderniseringsprocesser i verden.

[Transcript] Genstart / Grønlands tabte liv

En række bestemte sig i grundlov er nye.
Jeg skal nøjes med at fremheve, at fra i dag er Grønland
en ligeberettiget del af Danmarks Rige,
og Grønland er blevet boget over med fulde politiske rettigheder.
Når man tænker på andre kodoniserede lande,
som er blevet moderniseret, så er de blevet moderniseret i løbet af 200 år, for eksempel.
Og det gennemgik vi i løbet af de her 20 år.
Og der skete jo så en hel masse forandringer i samfundet,
fra at have været fangerkultur til fisker samfund,
og folk blev tvunget til at flytte til større byer,
fra at have boet i små huset i bygter,
hvor de har haft adgang til naturen,
og til deres mad, for eksempel,
til at skulle bo i boligblokke og arbejde i fabrikker.
Og der var en masse opstod, en masse misbrug med alkohol, for eksempel,
for der opstod en masse vold og seksuelt overgreb,
og det var så også der selvmordnes startet.
Så det er ligesom bare videreført fra den ene generation til den anden lige siden da.
Den her vanvittige og brutalt hurtige moderniseringsproces
giver jo et meget tydeligt billede af den stigning, der pludselig opstår.
Er der andre forklaringer, som også spiller ind i det her,
selvfølgelig relativt kompleksesvar.
Ja, det er et kæmpe spørgsmål at skulle besvare.
Det er et kæmpe puslespil, man skal samle sammen for at kunne forstå.
En lille bit af smule af.
Når man kigger på vores kultur, så er vi jo meget tættere til knyttet til døden.
Vi er et meget lille samfund, så det er meget naturligt,
at vi ser død til hver dag, nogen vi kender,
eller nogen fra vores by, der døde af en eller anden årsage.
Ulykker.
Og vi er meget tæt forbundet til naturen, for eksempel.
Døden er jo også en del af naturen, så på den måde er døden en meget mere almindelige ting,
som vi lever med i vores samfund.
Det er en del af livet, og det er bare sådan, det er.
Det er ikke noget, man kan bekæmpe.
Det har vi lige så bare accepteret.
Vores overhold til naturen, der også er meget mere sådan, hvad skal man sige,
luse, fordi vi kan ikke styre hver ad.
Vi kan ikke styre, hvad der kommer til at ske i morgen,
så det er ligesom det der med at acceptere, at der er noget, der er større end os,
der styrer vores liv.
Om det så også på en eller anden måde forbinder det til selvmåret,
ved jeg ikke helt konkret, men jeg har en forstilling om,
at det gør det mere acceptabelt, at ens elskede har begået selvmåret,

[Transcript] Genstart / Grønlands tabte liv

fordi det er bare en del af livet.

I din research om selvmåret, finder du også en detalje om, hvornår de typiske finder sted?

Hvad er det, du finder ud af?

Jeg læser en artikel om, at selvmårene sker oftest i foråret eller i sommeren.

Det er, når lyset vinder tilbage.

Det er, når midnatstolen kommer.

Om det så har noget at gøre med, at man, der er nogle stoffer i hjernen, der gør, at man bliver lidt mere modig i den periode, hvor der kommer rigtig meget lys.

Eller om det er en blanding af, for eksempel, at man har gået en helt vinter, en mørk og kold vinter med at være depressiv, men man har en forhåbning om, at livet bliver bedre og nemmere og varmerer, når solen kommer.

Men det siger alligevel ikke sker, at man så begår selvmåret.

Men det ved vi ligesom alle sammen, at det sker, når højtider kommer, for eksempel jul og sommer.

Så man er altid lidt engslig, når midnatstolen er på vej igen og lyset skal vinde tilbage, så ved man, at der kommer sikret en hel masse til at begå selvmåret i den periode.

I 2020 udkommer nivjaks roman Blomsterdalen.

Blomsterdalen er en bog, om selvmåret først og fremmest, men det er også en bog om kærlighed, om familie og hjem.

Den handler om en ung, grønlands kvinde, som begynder at miste mening med tilværelsen og imens af nedtilling i gang.

Kvinde, 25 år, hængning i sin kærceslejlighed.

Året efter får nivjaks nordisk rådets litteraturpris, som den første grønlandske forfatter nogensinde.

Julia Corneliusens roman, Narssulia Krap, har begejst så julene sin livende intensitet.

Hvad betyder den pris for dig?

Det er selvfølgelig en stor anerkendelse og har en stor betydning for mit arbejde og for mit virke som forfatter.

Men jeg tror, at det, der har sat sig fast allermest, er, at jeg fik lov til at holde en tale på så stor en scene.

Okay, okay, det forventede jeg overhovedet ikke.

Tusind tak, tusind tak til nordisk råd og til jordin.

Og der holder jeg en tale for unge mennesker i Grønland.

Jeg forsøgte skrive en tale til mit lands leder, men det er jo, som jeg snakker til en mor, og det er jeg færdig med.

Så den her tale er til dem, jeg skriver for,

til børn og unge, der hjemme i grund til, at jeg har fået denne her pris.

[Transcript] Genstart / Grønlands tabte liv

Der holder jeg en tale om mig selvmår,
at selvom de føler, at der ikke er nogen, der er der for dem, så er vi her.
Eller så er jeg her.
Og prøver stadigvæk alt, hvad jeg kan,
og skabe en lille smule forandring.
Denne her ATR, som finder styrken til at leve en ekstra dag,
fordi I håber, at dagen i morgen bliver bedre,
og at der måske i denne gang er nogen til at tage vare på jer.
Til jer, der er radset slagene, fordi jeres venner forsvinder,
selvom jeres liv først lige er begyndt.
Og det skaber jo en masse eco i Grønland.
Det skaber en stor debat, der er en masse reaktioner,
endelig fra politikerne, for eksempel,
som slet ikke har reageret på noget som helst før.
Så på den måde skabte det jo en masse bevægelse,
og en masse klang i samfundet, som jeg har taget nemlig for.
Du har nu været dybt engageret i det her spørgsmål des eneste fem år.
Er der egentlig sket en forandring i måden, man taler om selvmål på?
Det, jeg så har lagt mærke til, at jeg har snakket med min kæreste om,
for eksempel, det er, at der er sket en forandring i den måde, man taler om det på.
I forbindelse med, for eksempel, at der er flere journalister,
der bringer det op i artikler,
der er politikere, vores ledere, der nævner det i deres nyttårstaler.
Motiverket nævner det i sidste nyttårstale.
Kim Kilsen, vores tidligere nævner det i sin nyttårstale.
Så bare det, at man siger overad selvmål,
gør, at det har åbnet sig mere op.
Nivek, du har jo gået vidt.
Du skal have et barn om ikke så lang tid.
Hvad har det egentlig betydet for din tanke om alt det her?
Det, jeg synes nogle gange, det er en meget egoistisk beslutning,
vi har taget med det at få børn.
Nogle gange så tænker jeg, hvad fanden er det for en verden,
vi kommer til at bringe ham i.
Det kan blive lidt hårdere, når man selv er så glad og lykkelig
og glæder sig til at skulle opdrage et barn og blive mor.
Men bare det samfund, han kommer til at befinde sig i,
hvor jeg ikke kan beskytte ham fra,
og opleve de samme ting, som rigtig mange af os har oplevet.
Det vil jeg ikke kunne.
Det er en bosk, verden han skal begynde sig ud i,
og det kan ikke beskytte ham fra.
Selvom jeg er lykkelig, så har jeg selvfølgelig min masse tanker om,
hvad jeg skal gøre.

[Transcript] Genstart / Grønlands tabte liv

Jeg kan være lidt, hvad skal man sige, lidt mere positiv, når jeg tænker på, at jeg kan opdrage ham til at være open omkring sine følelser, være open omkring andres følelser.

Niveaq, tusind tak fordi du kom på besøget af.

Selv tak.

Husk, at du kan ringe til livslignen på telefon.

80-201-201, hvis du har selvmørs tanker.

Hvis du er i Grønland, kan du ringe til, du sanger på telefon.

80-11-80.

Og her slutter dagens genstart.

Den er sat sammen af Emma Al Bekhøj, Line Fabrisius, Jonas Jos Andersen, og mit navn er Anna Ingris.